

Mr. hfz. Halil Mehtić

**ANALIZA RUKOPISA MEHMEDA HANDŽIĆA "UNVANUL-HIKME
VEL-MEVIZATUL-HASENEH" S POSEBNIM OSVRTOM NA TEMU
ŠERHU AJETIN VE TEFSIRUHA**

Sažetak

U Gazi Husrev-begovoj biblioteci nalazi se rukopis pod rednim brojem 6966. koji je do sada neobrađen i kao takav nepoznat široj čitalačkoj publici. Ovom prilikom ga prvi put predstavljamo javnosti. Rukopis nosi naslov Unvanul-hikme vel-mevizatul-hasene. Napisao ga je Muhammed El-Handži el-Bosnevi (1906-1944) istaknuti bosanski alim u nekoliko islamskih disciplina, historičar, književnik, prevodilac sa arapskog i turskog.. Pisao je autorske radove na bosanskom i arapskom jeziku.

Osnovne karakteristike rukopisa: L. 27; 24,5 x 20 (19,5 x 12); 22 retka. Nesh krupan. Mastilo crno. Naslovi poglavlja napisani crvenim mastilom. Papir od sveske sa širokim linijama. Povez tvrdi (kartonski). Rukopis je rađen manuskriptom. Za biblioteku je rukopis poklonio autorov brat Mustafa Handžić iz Sarajeva.

Rukopis sadrži petnaest vazova (vjerskih predavanja) koja je autor svojevremeno održao u dvije sarajevske džamije. U sklopu ovoga rukopisa, za ovu prigodu izdvojili smo temu naslovljenu *Šerhu ajetin ve tefsiruha*, u kojoj autor komentira 65. ajet sure En-Nisa'. On je njime želio ukazati na obligatnost slijeđenja prakse Allahova poslanika, s.a.v.s., kao i na neke devijantne pojave među tadašnjim muslimanima u izvršavanju vjerskih obaveza i suštinskom shvatanju vjerovanja.

* * *

U bogatoj kolekciji rukopisa Gazi Husrev-begove biblioteke nalazi se i značajan broj rukopisa, jednog od najistaknutijih alima

Bosne i Hercegovine, Mehmed ef. Handžića.¹ Indeks njegovih rukopisa registriran je u *Katalogu arapskih turskih i perzijskih rukopisa* tom I, kojeg je uradio Kasim Dobrača, *Analima Gazi Husrev-begove biblioteke* knjiga XIII-XIV, Sarajevo, (1987.) kojeg je priredio Osman Lavić i u sklopu bibliografije njegovih radova objavljena u *Izabranim djelima Mehmeda Handžića*, knjiga VI, koju je priredio prof. dr. Esad Duraković, Sarajevo, 1999. godine.

Ovih dana imali smo priliku upoznati se sa još jednim, neobrađenim rukopisom, iz kolekcije rukopisa, ovog našeg učenjaka, koji je u GH biblioteci registriran pod rednim brojem 6966. Rukopis je naslovljen *Unwan-al-hikmah wa al-mawizah al-hasanah* عنوان الحكمة و الموعظة الحسنة (Primjer mudrosti i lijepog savjeta). To je, ustvari, zbirka vazova na arapskom jeziku sa petnaest tema koje je Handžić održao u dvije sarajevske džamije. U rukopisu je obrađeno nekoliko kraćih tematskih cjelina među kojima se, na 48.-52. stranici, nalazi rad pod naslovom *Šarh ajah we tafsiruha* شرح آية و تفسيرها (Objašnjenje ajeta i njegov komentar), koji će biti predmetom ovoga rada.

Rukopisna zbirka Handžića je pisana neshom, crnim slovima, vrlo lijepim i čitljivim rukopisom na bijelom papiru sa širokim linijama. Broji 27 listova, odnosno 54 stranice. Naslovi tema pisani

¹ Mehmed ef. Handžić rođen je u Sarajevu 1906. godine. Osnovno i srednje obrazovanje stekao je u rodnom gradu, a visoko na Islamskom univerzitetu "El-Azher" u Kairu. Tokom studija slušao je predavanja znamenitih islamskih učenjaka poput Eš-Šenkitija, Ali Mahfuza, El-Adevija, El-Masrefija, Mahlufa, Džaviša i dr. Već kao student napisao je nekoliko zapaženih djela, a najveću pažnju naučne javnosti privuklo je djelo *El-Dževherul-esna fi teradžimi ulemai ve šuarai Bosna* u kojem je obradio 216 biografija naših najistaknutijih učenjaka iz reda uleme i književnosti.

Po završetku studija vratio se u domovinu 1931. godine gdje je obavljao niz značajnih poslova na planu afirmacije islamske duhovnosti. Umro je u Sarajevu 29. jula 1944. godine.

Pored ovih dužnosti koje je obavljao, Handžić se istakao kao vanreno plodotvoran pisac iz više naučnih oblasti. Iza njega ostali su rukopisi i štampana djela iz: akaida, tefsira, hadisa, usuli fikha, književnosti i povjesti Bosne i muslimana. Bitno je istaknuti da je iza sebe ostavio oko 40 štampanih djela i preko tristo naslova različitog sadržaja. Sarađivao je u mnogim listovima i časopisima. Imajući na umu da je živio svega 38 godina njegov sveukupni rad i spisateljski opus doima se impozantnim. (Opširnije vidjeti: *Zbornik radova sa znanstvenih skupova o hadži Mehmedu Handžiću*, El-Hidaje – Udruženje uleme, BiH, Sarajevo, 1996.; hfz. Mahmut Traljić: *Istaknuti Bošnjaci*, Rijaset IZ-e u BiH, Sarajevo, 1998., str. 114-126.)

su crvenim slovima. Povez je kartonski, formata 24,5 x 19,5 (19,5 x 12), 22 retka na stranici. Autor rukopis započinje riječima:

الحمد لله بين لنا سبيل الدعوة الى دينه القويم و أوضح لنا دليل الإرشاد إلى طريق مستقيم... و بعد فهذه عقود منشورة من المواعظ التي هدى الله الكريم عبده الضعيف محمدا الخانجي البوسنوي إلى إلقائها من كرسي الجامعين الخنكاري و الخسروي في مدينة سراي بوسنه... واستخرت الله اسمي هذه المجموعة عنوان الحكمة والموعظة الحسنة. والله يجعلها عملا خالصا لوجهه الكريم إنه هو البر الرحيم... التوبة وسعة رحمة الله تعالى

“Hvala Allahu koji nam je objasnio način pozivanja Njegovoj postojanoj vjeri i ukazao na dokaz upute ka ispravnom putu..., a zatim, ovi objavljeni govori, na koje je Allah plemenitio napatio svoga slabašnog roba Mehmeda Handžića, da ih kao vazove, održi sa kjursa u dvije džamije, Hunkarijinoj i Husrevbegovoj, u Sarajevu. Allahovom voljom ovu Zbirku sam nazvao *Primjer mudrosti i lijepog savjeta*. Molim Allaha da mi to učini iskrenim djelom urađenim radi Njegovog zadovoljstva, jer je On uistinu Dobročinitelj Plemeniti.”

Autor rukopis završa dovom koja glasi:

اللهم مددنا إليك أكف الضراعة فلا تردنا خائبين لا نياس من روحك و لا نقنط من رحمتك و من يقنط من رحمة ربه إلا الضالون

“Allahu moj, ojačaj nas, ispuni nas pokornošću prema Tebi i nemoj nas odbiti pa da izgubimo nadu u Tvoju milost, jer nadu u milost Gospodara svoga gube samo zabludjeli.”

Za GH biblioteku rukopis je poklonio autorov brat, Mustafa Handžić iz Sarajeva.

Čitajući tekst njegovog vaza *Komentar i objašnjenje jednog ajeta, primjećuje se da* autor u tekstu ne navodi nazive sura, niti brojeve ajeta. Izuzevši prvi hadis iz Buharijinog *Sahiha* koji navodi kao sebedi nuzul spomenutom ajetu, on, također, ne navodi hadiske izvore, niti stepen hadisa za preostale hadise, citirane u drugom dijelu njegovog komentara predmetnog ajeta. Autor, pobliže pojašnjavajući značenje nekih izraza, iznad pojedinih riječi stavlja njihove sinonime i kraća pojašnjenja, a ponekad to čini na marginama.

Teme koje se u rukopisu obrađuju	
Tevba je prilika za zadovoljstvo Allaha Uzvišenog	التوبة وسعة رضى الله تعالى
Čistoća i lijep izgled	النظافة و حسن الهيئة
Sadaka i pomaganje siromašnih	الصدقة و اعانة الفقراء
Odgoj djece	تربية الأولاد
Naređivanje dobra i suprotstavljanje zlu	الأمر بالمعروف و النهي عن المنكر
Odlomak o ljubavi	فصل من الخواطر
Odabrana noć - Lejletul-kadr	ليلة القدر
Prisustvovanje na bezbožničkim praznicima	حضور أعياد الكفار
Žena muslimanka i biografije majki pravovjernih	المرأة المسلمة و سيرة أمهات المؤمنين
Objašnjenje jednog hadisa	شرح حديث
Spominjanje Allaha Uzvišenog	ذكر الله تعالى
Neke pokuđenosti kod derviša	بعض منكرات دراويش
Komentar jednog hadisa	شرح حديث
Istina o tespihu	حقيقة السبحة
Komentar i objašnjenje jednog ajeta	شرح آية و تفسيرها
Dova	دعاء.

Objašnjavajući značenje 65. ajeta sure En-Nisa', autor je želio ukazati na obaveznost slijeđenja Poslanikovog sunneta (prakse) u svim domenima ljudskog života. Njegovo slijeđenje podrazumijeva prakticiranje svih, islamom propisanih, obaveza. Povod njegovom komentaranju ovoga ajeta je raširenost pogrešnih shvatanja u našem narodu za koje možemo reći da sežu do naših dana, a to je, da je za ispravnost vjerovanja (iman) dovoljno da čovjek ima lijepu želju u srcu bez potkrjepe konkretnim djelom. Na ovaj način Handžić se suprotstavio ovoj neislamskoj pojavi uzevši navedeni

ajet kao moto ovom vazu i dokaz neispravnosti takvog shvatanja. Navodeći određene hadise i izreke, on je želio poručiti da je takvo shvatanje vjere i vjerskih načela rezultat njihove slabe i iskrivljene vjere, odnosno da je slijeđenje Poslanikovih, a.s., rješenja u vjeri, obavezno za svakog muslimana i muslimanku, bez obzira koliko se ono suprotstavljalo njihovom poimanju određenih islamskih načela.

(شرح آية وتفسيرها)

منها لا شك والتميم بحكمه

قال الله تعالى: فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم ثم لا يجدوا في انفسهم حرجاً مما قضيت ويسلموا تسليماً
وسب نزول هذه الآية ما رواه البخاري
الخ/ عن عروة قال: حاسم الزبير جرك في شرح العروة فقال النبي صلى الله عليه وسلم: اسقوا زبيراً ثم ارسل الماء الى جاريك فقال الاضاح - يا رسول الله ان كان ابن عمك
فتلون وجهه رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم قال اسقوا زبيراً ثم اعبس الماء حتى يرجع الى الجوز ثم ارسل الماء الى جاريك قال الزبير فما احسب هذه الآية الا نزلت في ذلك.

ولقد كذب الذين يهملون وظائف الاسلام والاعمال الدينية ويقولون انما المهمة القلب وانما صلح القلب صلح الجسد كله كما قال صلى الله عليه وسلم: وانما فسدت قلوبهم ففسدت اعمالهم. وقال صلى الله عليه وسلم لما رأى رجلاً صلى بغير خشوع العوارض لو خشع هذا لخشعت جوارحه وفي المثل كل اناه يرتج بما فيه

وقد قال عمر رضي الله عنه ان اناساً كانوا يؤخذون بالوحي على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم وان الوحي قد انقطع وانما نأخذكم الذي بما ظن من اعمالكم من اظهر لنا خيل انما و قريبه وليس الينا من سريرته شيء الله بحاسبه في سريرته و من اظهر لنا سوى ذلك لم تؤمنه وان قال سريرتي حسنة وقال ايضاً رضي الله عنه من عرض نفسه للمتهم فلا بلوس من اساء به الظن.

قال صاحب عوارض الثعالب بعد ما نقل القولين المذكورين فادارة بنا منها وانا محدود المنزع من ملامت السلوات ويدخل في المداخل المكرهه رده ولا تقبله ولا تقبل ان له سريرة سالحة

والله يصلح اعمالنا وسريرتنا عنه وكرهه

Handžić, rahmetullahi alejhi, svoje komentare započinje riječima:

“Allah Uzvišeni kaže:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ
حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

’I tako mi Gospodara tvoga, oni neće vjerovati dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate, a potom u dušama svojim tegobe ne osjete za ono što si odredio i sasvim se ne predaju.”²

Nakon citiranog ajeta Handžić navodi predaju iz Buharijinog *Sahiha* koja je bila povod objavljivanju navedenom ajetu rekavši: “Urve³ kaže: ’Zubejr⁴ se prepirao s nekim čovjekom (Ensarijom) oko toka vode (za navodnjavanje). Vjerovjesnik, s.a.v.s., mu je rekao: ’Zubejre, zalij svoju zemlju a potom pusti vodu komšiji.’⁵ Ensarija je prigovorio: ’O Allahov poslaniče jeli to radi toga što ti je on tečić? Lice Resulullaha, s.a.v.s., se zacrvenilo (od ljutnje) a onda je rekao: ’O Zubejre, zalij svoju zemlju, a onda zapriječi vodu sve dok dobro ne natopiš korjenje svoje zeleni, pa tek onda pusti

² En-Nisa’, 65.

³ Ebu Muhammed Urve bin Ez-Zubejr bin El-Avvam El-Esdi el-Medeni, (29-94. h.) Ugledni tabi’in, sin Zubejr bin Avvama. Bio vrlo učen u fikhu i hadisu. Isticao se izrazitom pobožnošću, postio iz dana u dan dok mu to Alejhisselam nije zabranio rekavši: “Allahu je najdraži post Davuda, a.s., jedan dan je postio a jedan mrsio, sve što je mimo ovoga ne smatra se postom.” Umro je u stanju posta. Za njega je halifa Abdul-Melik bin Mervan rekao: “Koga raduje da vidi čovjeka džennetliju neka pogleda Urve bin Ez-Zubejra. (Opširnije vidjeti: Ibnu Imad, *Šezeratuz-zeheb fi ahbari men zeheb*, Daru ibnu Kesir, Bejrut, 1986., prvo izdanje, 1/373.)

⁴ Ez-Zubejr bin el-A’vvam bin Huvejlid el-Esdi el-Kureši, Ebu Abdullah, (28. prije h.-36./594-656.), ugledni ashab, sin Safijje bin Abdul-Mutalib, tečić Poslanikov, a.s., po ocu. Jedan o desetorice obradovanih džennetom još za života (ašere-i-mubeššere). Prvi u islamu koji je isukao svoju sablju iz korica. Prigrlio islam u dvanaestoj godini života. Borio se na Bedru, Uhudu i drugim značajnim bitkama. Poslije hazreti Omerove smrti pripomogao uspostavi hilafeta. Bio je veliki trgovac i veoma bogat. Ubio ga je Ibn Džermuz u Bici kod deve nedaleko od Basre. Bio je izrazito visok, bujne kose i rijetke brade. Prenosilac je 38 hadisa. (Vidjeti: Hajrudin Ez-Zirikli, “El-Ea’lam” deveto izdanje, Darul-ilmi lilmelajin, Bejrut, 1990. 3/43.)

⁵ Ensarija je želio da njih dvojica istovremeno koriste istu vodu i zato je bio nezadovoljan Poslanikovim rješenjem.

komšiji vodu.”⁶ Mislim da je ovaj ajet objavljen ovim povodom, rekao je Zubejr.

Objašnjavajući značenje ovog ajeta Handžić kaže: “U ovom ajetu Allah Uzvišeni zaklinje se Sobom, a ovakva zakletva ukazuje na važnost i uvjeravanje u ono što slijedi iza toga. Allah, dž.š., na još nekoliko mjesta u Kur’anu zaklinje se, s ciljem ukazivanja na značaj onoga o čemu se govori. Zatim on citira nekoliko kur’anskih primjera u kojima su prisutne zakletve Allah Uzvišenog:

- “Tako mi Sunca i svjetla njegova... uspjeh će samo onaj ko je očisti (dušu), a bit će izgubljen onaj ko je na stranputicu odvodi.”⁷
- “Tako mi jutro i noći kad se utiša. Gospodar tvoj nije te ni napustio ni omrznuo.”⁸
- “Tako mi vremena čovjek je na gubitku, doista.”⁹
- “I tako mi Gospodara tvoga, njih ćemo sve na odgovornost pozvati za ono što su radili.”¹⁰

U nastavku svoga komentara Handžić navodi kako “Uzvišeni u ajetu spominje tri uvjeta za ispravno vjerovanje (iman).”

- Prvi je da Poslanik, a.s., ima pravo arbitraže u svim sporovima bez obzira da li oni bili čisto vjerske ili ovosvijetske naravi, što razumijemo iz sebi nuzula (povoda objavljanju) spomenutog ajeta, budući da se islam vezuje za vjerovanje (iman), obredoslovlje (ibadat), poslovanje (muamelat) iz domena braka (munakehat), kupoprodaje (beju’) i sl. Poslanikova, s.a.v.s., arbitraža je, ustvari, slijedenje Kur’ana i sunneta i onoga što se izvodi iz njih, ko je sposoban da to čini na precizan i poznat način, u suglasju s njima.
- Drugi uvjet je zadovoljstvo sa onim kako je Poslanik, s.a.v.s., presudio, bez imalo sumnje i tjeskobe u duši zbog toga, i to je stvar srca.
- Treći uvjet je potpuna predanost nakon presude, što razumijemo iz forme (*el-mef’ulul-mutlak* المفعول المطلق)

⁶ Bilježe: Buhari u poglavlju “Tefsirul-Kur’an” br. Hadisa 4219., Muslim u poglavlju o “Fedailu” br. Hadisa 4347., Tirmizi u poglavlju o “Ahkamu” br. Hadisa 2953. i Nesai u poglavlju “Adabul-kudat”.

⁷ Eš-Šems, 1, 9, 10.

⁸ Ed-Duha, 1-3.

⁹ El-A’sr, 1, 2.

¹⁰ El-Hidžr, 92, 93.

spomenute u ajetu (*ve jusellimu teslima* *و يسلموا تسليما*)

“i sasvim se predaju”, i to je stvar i srca i tijela.

Allah, subhanehu ve teala, zaklinje se Sobom da čovjek neće biti vjernikom sve dok ne usvoji ova tri uvjeta (šarta). Ovo važi za sva vremena, od Poslanikovo, a.s., poslanja pa sve do Sudnjeg dana, zbog toga što je Allah zakonodavac i što Njegovo znanje obuhvata budućnost, prošlost i sadašnjost. On zna koji propisi koriste Njegovim robovima do Sudnjeg dana zbog čega ih je propisao preko svoga Vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu alejhi ve selleme.

U nastavku svoga komentara Handžić kaže da se značenje ovoga ajeta otkriva u ajetima koji mu prethode citirajući od 59. do 63. ajeta iste sure.

“O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i predstavnicima vašim.¹¹ A ako se u nečemu ne slažete, obratite se Allahu i Poslaniku, ako vjerujete u Allaha i onaj svijet; to vam je bolje i za vas rješenje ljepše.”¹²

“Zar ne vidiš one koji tvrde da vjeruju u ono što se objavljuje tebi i u ono što je objavljeno prije tebe pa ipak žele da im se pred šejtanom sudi, a naređeno im je da ne vjeruju u njega. A šejtan želi da ih u veliku zabludu navede.”¹³

“Kada im se kaže: 'Prihvatite ono što Allah objavljuje, i Poslanika!' - vidiš licemjere kako se od tebe sasvim okreću.”

“A šta će tek biti kad ih, zbog djela ruku njihovih, pogodi kakva nesreća, pa ti dođu kunući se Allahom: 'Mi smo samo htjeli da učinimo dobro i da bude sloge.’”¹⁴

“Allah dobro zna šta je u srcima njihovim, zato se ti ne obaziri na riječi njihove i posavjetuj ih, i reci im o njima ono što će ih dirnuti.”¹⁵

¹¹ Iznad sintagme “ulul-emr *الوالأمر*” (predstavnicima vašim) Handžić je stavio, u cilju dodatnog pojašnjenja, sintagmu “ulul-’Im *الوالالعلم*” (učenjacija).

¹² Na kraju ajeta, iznad riječi “ahsenu te’vilen *أحسن تأويلا*” (ljepše rješenje) on je dodao riječ “a’kibeten *عاقبة*” što znači “ljepši završetak.”

¹³ Prepisujući ovaj ajet Handžiću se potkrala greška tako što je napisao “en judillekum *أن يضللكم*” a ispravno je “en judillehum *أن يضلهم*”.

¹⁴ Iznad riječi “tevfikan *توفيقا*” autor je stavio izraz “savaben *صوابا*” što znači “pravilno postupiti”.

Nakon citiranja gornjih ajeta, Mehmed ef. Handžić kaže: “Ono što je Allah opisao ovim ajetima podudarno je sa onim što se sada dešava kod većine ljudi. Iman mora ispunjavati šartove (uvjete), spomenute u protumačenom ajetu. U vezi s tim Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je jasno rekao: لا يؤمن أحدكم حتى يكون هواه تبعا لما جئت به “Neće vjerovati niko dok me gorljivo ne bude slijedio u onome s čim sam došao.”¹⁶

Dalje on kaže: “Čovjek je konstituiran od duše i tijela. Duša ima svoja zaduženja kao i tijelo. Kao što se duša na dunjaluku ne može odvojiti od tijela osim smrću, također, se vjerovanje (iman) ne može odvojiti od islama niti se dužnosti duše mogu odvojiti od dužnosti tijela. Stoga lažu oni koji ignoriraju islamske dužnosti i poslove vjerske naravi kada kažu: “Važno je srce, jer ako je srce ispravno i tijelo je ispravno.” Dakako, ali Vjerovjesnik, s.a.v.s., je rekao: “Zaista ako su im srca pokvarena i djela su im takva”. Sallallahu alejhi ve sellem je, nakon što je vidio čovjeka da klanja bez skrušenosti (hušu’), rekao: “Da mu je nutrina skrušena i organi njegovog tijela bili bi skrušeni.”¹⁷ U jednoj izreci se veli: “Svaka posuda zaudara na ono što je u njoj.”

U nastavku svoga komentara Handžić citira Omera, radijallahu anhu, koji je rekao: “O ljudima se u vrijeme Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, sudilo na osnovu objave koja je još silazila, međutim, objava je prestala i mi o vama

¹⁵ Iznad riječi “veizhum و عظمهم” (posavjetuj ih), autor je dodao sintagmu “fil-melei في الملاء” među uglednicima, a iza riječi “fi anfusihim في أنفسهم” on je dodao riječi “fis-sirri vel-hafai والسر والخباء” (diskretno i tajno) i nasamo im se obrati.

¹⁶ Navedeni hadis prenosi Abdullah bin Amr bin A’s, r.a., a imami Nevevi ga navodi s kraja svoje zbirke od 40 hadisa i smatra ga vjerodostojnim. Ovaj hadis se još spominje u *Miškatul-mesabih*, od Muhammed bin Abdullaha et-Tibrizija, 1/412 “Darul-fikr” Bejrut, (1994/1414), u komentaru Buharijinog *Sahiha, Fethulbari*, od Ibn Hadžera, 12/289, Mektebetur-Rijad el-hadisijeh/Darul-fikr.

¹⁷ Ovaj hadis se prenosi od Ebu Hurejre da je Resulullaha, s.a.v.s., vidio nekog čovjeka kako se na namazu igra s bradom pa je rekao: “Da mu je nutrina skrušena i organi njegovog tijela bi bili skrušeni.” Ovaj hadis navodi imam Gazali u svom djelu *Ihja ulumid-din*. Vidjeti: *Ithafus-sadetil-muttekin bi šerhi Ihjai ulumid-din*, od Ez-Zubejdija, 3/23. El-Iraki kaže da ga prenose El-Hakim i Et-Tirmizi u *En-Nevadiru*, sa slabim lancem prenosilaca kao govor Sei’d bin Musejjeba. Takođe ga bilježi Ibn ebi Šejbe u *El-Musannefu*, takođe od Sei’d bin Musejjeba u nešto drugačijoj formi, sa merfu’ predajom. (Vidjeti: Ibn Ebi Šejbe, *El-Musannef*, Darus-selefijje, tahkik El-Ea’zami, 2/289.) Albani ga smatra mevdu’om (lažnim) hadisom. (Vidjeti: *Irvaul-galil*, Mektebetul-islami, Bejrut, 1979/1399).

donosimo sud na osnovu vaših postupaka. Čiji se postupci pokažu dobrim, bezbjedan je od nas i mi smo mu bliski. A što se tiče njegovih tajnih djelovanja, Allah će svoditi račune s njim i mi u tome nemamo nikakva udjela. Međutim, čiji se postupci pokažu lošim nije siguran od nas pa makar da kaže, “u duši sam želio dobro”. Prema tome, rekao je Omer, radijallahu anhu, “Ko svojim postupcima izazove sumnju, neka ne krivi druge zbog lošeg mišljenju o njemu.

Autor¹⁸ djela *Avariful-mearif*¹⁹ عوارف المعارف kaže: “Kada primijetimo da je neko ravnodušan prema propisima šeriata, nemaran prema namazima i da je sklon pokuđenim stvarima, mi ga ignorišemo i ne prihvatamo, iako on, možda, u duši ima dobru namjeru.”

Završavajući komentar 65. ajeta sure En-Nisa' Handžić upućuje dovu riječima: “Neka Allah popravi naše postupke i tajne i javne, Svojom milišću i dobrotom.”

LITARATURA

1. El-Albani, Nasiruddin: *Irvaul-galil*, Mektebetul-islami, Bejrut, 1979/1399.
2. Et-Tibrizi, Muhammed bin Abdullaha: *Miškatul-mesabih*, 1/412, “Darul-fikr” Bejrut, (1994/1414)
3. Ez-Zirikli, Hajrudin: *El-E'lam*, Darul-ilmi lil-melajin, deveto izdanje, Bejrut, 1990.
4. Ez-Zubejdi: *Ithafus-sadetil-muttekin bi šerhi Ihjai ulumid-din*, 3/23, bez mjesta i godine izdanja.
5. Ibn Ebi Šejbe: *El-Musannef*, Darus-selefijje, tahkik El-Ea'zami, 2/289, bez mjesta i godine izdanja.

¹⁸ Autor djela *Avariful-mearif*, je Ebu Nedžib es-Suhreverdi Abdul-Kahir bin Abdillah Muhammed bin U'mevijje (490-563.h.) Bio istaknuti sufija, primjer uspješnog vaiza, fekih šafijskog mezheba, muhaddis, historičar. Iz rodnog Suhreverda došao u Bagdad radi nauke. Slušao istaknute alime i postao imam u šafijskom mezhebu i uzor u tesavvufu. Bio je od roda Ebu Bekra es-Siddika i od njega ga je djelilo samo dvanaest ljudi. Predavao je u čuvenoj medresi “Nizamijji” u Bagdadu i bio je irački muftija. El-Isnevi za njega kaže: “Bio je šejh Iraka u njegovo vrijeme.”

¹⁹ Djelo *Avariful-mearif*, tretira odgoj sufija i tesvufski prilaz izvršenju određenih vjerskih obaveza. Od ostalih njegovih djela izdvajamo: *Adabul-muridin i Muhtesaru miškatil-mesabihi lil-Begavi*. (Opširnije vidjeti: Ibn Imad, *Šezeratuz-zehab*, 6/346,347, Omer Rida Kehala, *Mu' d'žemul-muellifin*, 2/202. i Hajrud-din ez-Zirikli, *Elea' lam*, 4/174)

6. Ibn Hadžer: *Fethul-bari*, Mektebetur-Rijad el-hadisijeh/Darul-fikr, Rijad, bez godine izdanja.
7. Ibn Imad: *Sezaretu-zeheb fi ahbari men zeheb*, Daru ibnu Kesir, Bejrut, 1986.
8. Kehala, Omer Rida: *Mu'džemu-l-muellifin*, Muessesetur-risale, Bejrut, 1993/1414.
9. Traljić, hfz. Mahmut: *Istaknuti Bošnjaci*, Rijaset IZ-e u BiH, Sarajevo, 1998.
10. *Zbornik radova sa znanstvenih skupova o hadži Mehmedu Handžiću*, El-Hidaje – Udruženje uleme, BiH, Sarajevo, 1996.

دراسة مخطوطة الشيخ محمد الخانجي بعنوان: "عنوان الحكمة
والموعظة الحسنة" مع التركيز على الموضوع: "شرح آية وتفسيرها"

خلاصة البحث

توجد في مكتبة غازي خسرو بك مخطوطة تحت رقم: 6966 ولم تنشر بعد، فبقت مجهولة لدى أكثر القراء، ونحن نقدمها لأول مرة. عنوان المخطوطة "عنوان الحكمة والموعظة الحسنة" كتبها الشيخ محمد خانجي البوسنوي (1906-1944م). العالم البوسنوي المشهور، وقد برز في عدد من العلوم: الحديث، التاريخ، الكتابة، الترجمة من العربية والتركية. كتب تأليفه باللغة العربية والتركية.

كتبت المخطوطة بخط النسخ في الأوراق مقاسها 20X24.5 مع 22 سطرا في كل صفحة. وكتبت عناوين الأبواب بالحبر الأحمر. وكتبت المخطوطة بخط يد المؤلف، وأهديت إلى المكتبة من قبل أخيه مصطفى خانجيتش من سراييفو.

وتضم المخطوطة 15 موعظة التي ألقاها المؤلف في المسجدين في مدينة سراييفو. واخترنا لهذه المناسبة الموضوع بعنوان: "شرح آية وتفسيرها" الذي شرح فيه المؤلف الآية 65 من سورة النساء. وأكد المؤلف فيه على ضرورة اتباع سنة الرسول، صلى الله وسلم، وحذر من بعض المخالفات في فهم الإسلام وتطبيقه التي ظهرت بين المسلمين في ذلك العصر.

**THE ANALYSIS OF THE MANUSCRIPTS BY MEHMED
HANDŽIĆ "UNVANUL-HIKME VEL-MEVIZATUL-
HASENEH" WITH A SPECIAL LOOK AT SHERHU
AYETIN VE TEFSIRUHA**

Summary

Inside the Ghazi Husrev-beg's Library is a manuscripts under the reference number 6966 which hasn't been studied to date and as such is unknown to the wider reading public. On this occasion we are presenting it to the public for the first time. The manuscript is entitled *Unvanul-hikme vel-mevizatul-hasene*. It was written by Muhammed El-Handži el-Bosnevi (1906-1944), who was an renowned Bosnian alim in several Islamic disciplines, a historian, a writer and a translator from Arabic and Turkish. He wrote in Bosnian and Arabic.

The main characteristics of the manuscript: L. 27; 24,5 X 20 (19,5 X 12); 22 lines. Large print. Black ink. The headings of each paragraph are written in black ink on lined notebook paper. Hard binding (cardboard). Autograph manuscript. Donated to the library by the author's brother Mustafa Handžić from Sarajevo.

The manuscript consists of fifteen sermons which the author had, at one time, delivered in two Sarajevo mosques. As a part of this manuscript, we have singled out, for this occasion, a theme entitled *Sherhu ayetin ve tefsiruha*, in which the author comments on the 65th verse of the sura *En-Nisa*. With his commentary the author wished to emphasise the obligatory importance of following the practice of Allah's Prophet s.a.w.s., as well as some deviant occurrences among the Muslims of that time in respect to the fulfilment of religious obligations and the essential understanding of belief.